

אשכול יוסף

מאוצרותיו דרבי יוסף זלי סימן טוב שליט"א
מזכר הספרים "כרם יוסף" ו"א"ס פליה"ק ירושלים תובב"א

בצל הנגיף "קורונה" המשתולל בחוצות פרק מיוחד על חיוז ונשמרתם:

מהיכן למדין בתוה"ק איסור ואזהרה למביא עצמו לידי סכנה?

מתוך ספר כת"י של המחבר העוסק בעניני סכנה ופקו"נ

בחורב מתוך האש", הרי שפסוקים אלו אינם אזהרה לשמירת הגוף.

אלא שבגמרא ברכות (לב:) מפורש שדורשים מפסוקים אלו על שמירת הגוף, דאיתא התם, ת"ר מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום המתין לו עד שסיים תפלתו, לאחר שסיים תפלתו א"ל ריקא והלא כתוב בתורתכם "רק השמר לך ושמור נפשך", וכתב "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום. ומבואר דפסוקים אלו מקורם לאיסור שמירת הגוף, ואם לחז"ל לא נראה לדרוש כן ורק אותו הגמון סבר כן, ודאי לא הוו שתקי להזכיר הך קראי.

ואכן גם בגמרא שבועות (לו.) מבואר כן להדיא, דהמקלל עצמו עובר בלא תעשה שנא' "רק השמר לך ושמור נפשך מאד", וכדרכי אבין אמר רבי אילעא דכל מקום שנא' השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה.

מקור א' – "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" ו"רק השמר לך ושמור נפשך מאד"

העולם כשרוצים להזהיר בדבר, מוזכרים בפשיטות את הפסוק (דברים פ"ד ט"ז) "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" וכן נאמר (שם ט') "רק השמר לך ושמור נפשך מאד".

וצ"ב כי פסוקים אלו נאמרו על שמירת התורה והמצוות ולא על שמירת הגוף מסכנה וכדומה, אלא, כמבואר בפסוקים עצמם, דכתיב "רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך". הרי שהפסוק מזהיר על שכחת התורה, או על שכחת מעמד על סיני, (עיי' רמב"ן עה"ת שם). ובמנחות (צט:) איתא, כל השוכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו שנא' השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. וכן בפסוק "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" ממשיכה התורה "כי לא ראייתם כל תמונה ביום דיבר ה' אליכם

וכן מבואר שם בתוספות (ד"ה ושמור), ומבואר בדבריהם שגם פסוק זה של "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" מזהיר על שמירת הגוף.

גם הרמב"ם בהלכות רוצח (פי"א ה"ד) הביא פסוק זה "השמר לך ושמור נפשך" לעניין סכנת נפשות, וז"ל: "וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שנא' השמר לך ושמור נפשך. ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים".

וביאר הגר"א דמקור דברי הרמב"ם מהגמרא בברכות הנ"ל.

וכן פסק השו"ע (חו"מ סי' תכ"ז ס"ח). וכן פסק הרמב"ם בהל' סנהדרין (פרק כ"ו הלכה ג') דהמקלל עצמו לוקה משום שנא' "השמר לך ושמור נפשך".

היאך ניתן ללמוד מהפסוק "ונשמרתם" אזהרה למכנים עצמו לידי סכנת הגוף, והלא הפסוק מדבר רק על אזהרה לשמירת התורה והמצוות?

והנהיג עצמו בדברים המברכים המחלימים", (וע"ע רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"א, ומורה נבוכים ח"ג פרק כ"ז, וספר חסידים סי' קכ"ז).

וכיו"ב כתב התורת חיים על דברי הגמ' ב"ק (צא:), דהנה מצד הגוף יפה לו לאדם לענות גופו בתעניות ולהתיש חומרו שלא יחטא, אבל מצד הנשמה אדרבה אי אפשר לו לאדם להשלים פעולתה לעסוק בתורה ובמצוות, אלא אם כן אוכל ושותה כראוי, כדאמר בפ"ק דתענית (יא:): אין ת"ח רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים, וזה שאמר הכתוב וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, דהיינו הנשמה.

ומבואר שכל זמן שאינו שומר על גופו כראוי אינו יכול לקיים את התורה כראוי, ויש חיוב לשמור על גופו כהכשר לשמירת התורה. ולפי זה ניחא שהפסוקים הנ"ל מורים על שמירת הנפש הרוחנית, ובזה כלול גם שמירה על הנפש הגשמית, כי בשעה שמכנים לסכנה את גופו, מכנים לסכנה את נפשו הרוחנית שלא יוכל לקיים את התורה והמצוות כראוי, דהא בהא תליא, ולכן בכלל האזהרה על שמירת הנפש הרוחנית כלול גם שמירת הגוף.

שו"ר שכ"כ לבאר בקצרה בעל עבודת משה בספר כמוצא שלל רב (ואתחנן עמ' פ"ז) דמכיון שמחוייב לשמור גופו שלא ישכח תלמודו, כלול גם אזהרת שמירת גופו.

יישוב ג' – כוונת הכתוב שקיום התורה תנאי לקיום הגוף

ולפענ"ד נראה ליישב שאם כוונת התורה להזהיר רק על שכחת התורה ומעמד הר סיני, א"כ לא היה לכתוב לומר בלשון "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", ומאידך ודאי הפסוק מדבר על קיום התורה, ועל כרחק שהכתוב בא להזהיר על קיום התורה כתנאי לקיום הנפש והגוף, וכמאמר הכתוב בפרשת בחוקותי שאם נלך בדרכי התורה אז ונתתי שלום בארץ, ואם לאו ח"ו להיפך. וכן יש ללמוד מדברי המדרש רבה (פרשת דברים כ"ב) "ואת העם צו לאמר אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשיו היושבים בשעיר וייראו מכם, ונשמרתם מאד", מבקשים אתם שיראו מכם עסקו בתורה, כמו שנאמר ונשמרתם מאד לנפשותיכם. וכן דקדק בהגהות אמת ליעקב (ח"ו מ"ס' תכ"ז) שהתורה מזהירה שלא ישכח דבר מלימודו, שכן אם ישכח הרי זה מסוכן, שהרי כתיב רק השמר לך ושמור נפשך, וממילא למדנו שהאדם מזהיר שלא לסכן את עצמו.

והנה קשה כאמור, היאך למדו מפסוקים אלו אזהרה לשמירת הגוף, והלא הכתוב אינו מדבר אלא על שמירת התורה והמצוות, וכן תמוה המנחת חינוך (מצוה תקמ"ו) וזה לשונו: "ואיני מבין, דבקרא דרק השמר כתיב כי לא ראייתם כל תמונה וגו', אבל שמירת הגוף לא שמענו, והנה על ההגמון לא קשה, כי הם מוינים ומהפכים דברי אלוקים חיים למינות, ומי יודע איזה פירוש שפירש הרשע בכתוב הזה, דלדעתו קאי על שמירת הגוף, אף דברי רבינו הרמב"ם צ"ע, מנלן זה דהוי עשה לשמירת הגוף מרק השמר, דמייירי בענינים העומדים ברומו של עולם, עיקרי הדת, וצריך עיון, אך בודאי מצא באיזה מקום ונעלם מאיתנו?"

יישוב א' – מכפילות הפסוק השמר לך ושמור נפשך

בפשיטות י"ל שלומדים שמירת הנפש והגוף מכפילות הפסוק, "השמר לך ושמור נפשך", דהיה לומר רק השמר לך מאד, או שמור נפשך מאד. אלא על כרחק "השמר לך" מלמד על שמירת הגוף, ו"שמור נפשך" לשמירת הנפש, קיום התורה והמצוות. שו"ר להנצי"ב מוולאזין בהעמק דבר (דברים פ"ד פ"ט) שביאר כן שהשמר לך קאי על שמירת הגוף, ושמור נפשך על הנפש. והוסיף דבשאלתות (פרשת בלק) איתא להיפך, דהמקלל עצמו אסור נלמד מ"ושמור נפשך", ולפי"ז "השמר לך" על הנשמה, שמור נפשך נפש החיוני. ועל קרא ד"ונשמרתם מאד לנפשותיכם" (שם פסוק ט"ו) כתב העמק דבר, נכלל בזה הלשון אזהרה על שמירת הגוף והנפש, דמשום שמירת הנפש היה ראוי לכתוב ושמרתם מאד את נפשותיכם כמו לעיל "ושמור נפשך", אלא "ונשמרתם" זה הגוף כדאי בברכות (לב:) ו"לנפשותיכם" שמירת הנפש.

יישוב ב' – בכלל אזהרת המצוות אזהרה לשמירת הגוף

עוד נראה ליישב על פי לשון הזהב של רבינו הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ג ה"ג) "המנהיג עצמו על פי הרפואה אם שם על לבו שיהיה כל גופו ואבריו שלמים חזקים בלבד, אין זו דרך טובה, אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם חזק כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה', שאי אפשר שיבין ויסתכל בחכמות והוא חולה או אחד מאבריו כאב". ובהמשך דבריו (ריש פ"ד) כתב "הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי ה' הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע והוא חולה, צריך האדם להרחיק עצמו מדברים המאבדין את הגוף

המשך דבר מקור האיסור להכניס עצמו לידי סכנה - מקורות נוספים:

מקור ב' - "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" בגמרא ב"ק (צא:) נחלקו תנאים אם מותר לאדם לחבול בעצמו, ופסק הרמב"ם (פ"ה מהל' חובל ומוזיק ה"א, ובהל' שבועות פ"ה הלכה י"ז) והשו"ע (סי' ת"כ סעיף ל"א) שאסור לאדם לחבול בעצמו. ואיתא בגמרא, מאן תנא דשמעת ליה דאין אדם רשאי לחבול בעצמו, אלימא מדתניא (בראשית ט') "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" רבי אלעזר אומר מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם, ודלמא קטלא שאני. כלומר שניתן ללמוד מהפסוק רק לעניין מאבד עצמו לדעת, אבל לא לעניין חובל בעצמו. והנה אע"פ שהגמ' דוחה שאין ללמוד משם איסור לחבול בעצמו, אך מ"מ אמרין דיש ללמוד משם איסור לגרום מיתה לעצמו.

ומבואר בראשונים שלא רק בפועל כאשר האדם גרם להמית את עצמו עובר על הפסוק "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש", אלא אפילו אם מסכן את עצמו, והיה עלול לבוא על ידי זה לידי מיתה עובר על הכתוב. דהנה הרמב"ן במלחמותיו לסנהדרין (פרק ח') כתב, מקרא צווח ואומר "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש", ולא שמענו מדת חסידות לחולה של סכנה שלא יחללו עליו את השבת אלא הזריז הרי זה משובח (יומא פ"ד) והמונע עצמו

מתחייב בנפשו. וכ"כ הרמב"ן בתורת האדם (שער הסכנה ד"ה בפרק). ומבואר בירושלמי (יומא פ"ח ה"ה) שהשוואל אם לחלל שבת הרי זה שופך דמים. כלומר אע"פ שלבסוף החולה ניצול, מכיון שבעצם זמן שאלתו מסכן את החולה, הרי הוא עובר על מקרא דאת דמכם לנפשותיכם אדרוש. והר"ן בשבועות (פרק ג') כתב שהנשבע שלא יאכל ז' ימים הרי זה נשבע לעבור על דברי תורה דמקרא מלא דבר הכתוב ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. והאו"ז כ' אם החולה יודע בעצמו שצריך לאכול ומחמיר על עצמו שאינו אוכל, עליו הכתוב אומר "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש". והיינו אע"פ שאינו מת לבסוף, אלא רק זלזל בנפשו והיה עלול למות. שו"ר בספר המפתח (ב"ק שם) שהמרחשת (ח"א ס"כ אות ד') כתב להוכיח כן מדברי הגמ' ב"ק שכל הדברים האסורים מחמת סכנה אסורים מהתורה לכו"ע מקרא זה דאת דמכם לנפשותיכם אדרוש.

מקור ג' - "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" איתא בגמרא ב"ק (צא:) תניא אמר ר"א הקפר ברבי מוה ת"ל (במדבר ו') "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" וכי באיזה נפש חטא אלא שציער עצמו מהיין, והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מהיין נקרא חטא,

המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה, ומכאן לומדת הגמרא מקור לאיסור חובל בעצמו. ולכא"ו מי שמכניס עצמו לידי סכנה, הוא גם בכלל "אשר חטא על הנפש", כי איסור חובל בעצמו אינו דוקא כשמצטרע בדבר, וכמ"ש הרשב"א (ב"ק שם) שהאיסור אפילו שייש לאדם נחת רוח כשמכה את עצמו. והיינו מצד שמועל בגופו שאינו בעלים על גופו.

מקור ד' - "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" בירושלמי יומא (פ"א ה"ד) מבואר שמקור האיסור לסמוך על הנס נלמד מהפסוק (דברים פ"ו ט"ז) "לא תנסו את ה' אלהיכם", וכמבואר שם גם בפני משה, (ועי' בתענית ט. שדרשו בענין אחר). ולפי"ז נראה שהמכניס עצמו למקום סכנה שהוא בכלל סומך על הנס, עובר על איסור מקרא ד"לא תנסו את ה' אלהיכם", דודאי מי שנכנס למקום סכנה אינו מבקש להנוק ולמות, אלא סומך או נותן תקוה גדולה להנצל ע"י נס והרי זה בכלל האיסור לסמוך על הנס.

מקור ה' - "וחי בהם"

נאמר (ויקרא י"ח ה') "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה האדם וחי בהם אני ה'", ובגמרא יומא (פה:) דרש רב יהודה

הרמב"ם - להשיג בהלכות המצוות

"מבעת יוסף" - חובה וקידושין

הלכות ומנהגים חתן וכלה פריה ורביה ודרושין

מתוך הסכמת מרן הגאון רבי דוד כהן שליט"א ראש ישיבת "זכרון":

והראני ספר שלם שחיבר בענייני חופה וקידושין ופריה ורביה ושמו יקבנו "טבעת יוסף" ומאד נהניתי מבירור העניינים לכל רוחבם ועומקם עד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בטוב טעם ודעת, ויהיה מספר זה תועלת מרובה להכיר ולדעת נושאים אלו להלכה ולמעשה, וכל דבר ודבר הביא במקורו והרחיב בבקיאיות מופלגה והביא כל השיטות, וכבר איתמחי בספריו הנפלאים שנתקבלו באהבה וחיבה בכל תפוצות ישראל.

חתנים שנישאו מאז נכנס בתוקף החוק שלא להתכנס יותר מעשרה בעקבות נגיף "הקורונה" רשאים לקבל את הספר במתנה להצלחת ידידי המכון (ניתן לפנות באמצעים דלהלן):

מועד הנישואין
קדימה בנישואין
שירובין
נישואין במעגל
השנה
מנהגי יום החופה
סדר חופה
וקידושין
סעודת נישואין
שבעת ימי חופה
שנה ראשונה
שכל בית
פריה ורביה
דרשות
לשבע ברכות

להצטרפות לאלפי המוניים:

keremyosef@okmail.co.il

לרכישת טבעת יוסף ושאר ספרי המחבר:

054-84-60007/8 או 02-5373570

המשך בדבר מקור האיסור להכניס עצמו לידי סכנה - מקורות נוספים:

בשם שמואל ממקרא זה דכתיב "וחי בהם" ולא שימות בהם. שפקו"נ דוחה שבת, ופירש רש"י אשר יעשה האדם המצוות שיחיה בהם ודאי ולא שיבא בעשייתן לידי ספק מיתה, אלמא מחללין על הספק. ומבואר שלמדוין ממקרא זה אזהרה שאפי' בקיום המצוות אין לו לאדם להכנס לספק סכנה, על אחת כמה וכמה אם אינו עוסק במצוה.

ובשו"ת יהודה יעלה (או"ח סי' ק"ס) נשאל על חולה שהזהירו אותו הרופאים שלא יאכל מצה ומרור בלילי פסח כלל מחמת סכנה, והחולה רוצה להחמיר על עצמו אם יברך על אכילתו, והשיב שפשוט שעל זה נאמר (קהלת ז') "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם", והרי הוא עובר על איסור "וחי בהם ולא שימות בהם", ואינו מברך אלא מנאץ דהיאך יאמר וציונו והתורה ציוותה ונשמרתם מאד לנפשותיכם, ואין לך מצוה הבאה בעבירה גדולה מזו, ומבואר כאמור.

מקור ו' – "לא תשים דמים בביתך"

כתיב (דברים כ"ב) "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו", יש לחקור בשורש חיוב עשיית מעקה אם הוא משום תקלת הרבים, או אפילו מחמת תקלת עצמו. כי אם החיוב שאחרים לא יסתכנו, אין ראיה מהפסוק שאסור להכניס עצמו לסכנה, אך אם החיוב אפילו על הבעלים א"כ יש ללמוד מזה שאסור לאדם להכניס עצמו לסכנה, ועובר בעשה ובלא תעשה, כמבואר בספרי "ועשית מעקה" מצות עשה, "ולא תשים דמים בביתך" מצות לא תעשה, וכן פסק הרמב"ם (פ"א מהל' רוצח ה"ג).

ומסתבר שבחיוב מעקה יש גם אזהרה לבעלים עצמם, וכן נראה לדקדק מדברי הרמב"ם (שם ה"ד) שלומד מדין מעקה אזהרה לכל סכנה, כדברי הגמ' בב"ק (טו:) שלמדו מקרא זה דלא תשים דמים בביתך שלא יגדל אדם כלב רע בביתו, ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו, וז"ל: "וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצוה עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה שנא' השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר לא תשים דמים בביתך". וכן מבואר בחינוך (מצוה תקמ"ו) שכתב, וצונו שנבנה קיר סביב הגגות והבורות שלא תכשל בריה ליפול בהם, ובכלל מצוה זו לבנות ולתקן כל כותל וגדר שיהיה קרוב לבוא תקלה ממנו, וזה שהזכיר הכתוב לגגך דבר הכתוב בהוה, שעם היות השם ברוך הוא משגיח בפרטי בני אדם, וכענין שאמרו ז"ל (חולין ז:) אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה, אעפ"כ צריך האדם לשמור עצמו מן המקרים הנהוגים בעולם, כי האל ברא עולמו ובנאו על יסודות עמודי הטבע, וגור שיהיה האש שורפת והמים מכבין הלהבה, וכמו כן יחייב הטבע שאם תפול אבן גדולה על ראש איש שתצצץ את מוחו או אם יפול האדם מראש הגג הגבוה לארץ שימות, והוא ברוך הוא חנן גופות בני אדם ויפח באפיו נשמת חיים בעלת דעת לשמור הגוף מכל. ואחר שהאל שעבד גוף האדם לטבע, ציווהו לשמור מהמקרה. ועיין שו"ת אבני צדק (יו"ד סי' מ"ט) שכתב, נראה לי שדג שנתבשל עם בשר, אסור באכילה מהתורה בעשה ולא תעשה, דכתיב ונשמרתם מאד לנפשותיכם, וכתיב ולא תשים דמים בביתך, הרי שציוותה התורה להשמר מכל דבר שמביא לידי נזק, וה"נ בזה שקשה לצרעת הוי איסור תורה.

חלק מנשאים שצידדו ב"טבעת יוסף" וזופה וקידושין:

- 18 תירוצים למה הנושא אשה לא מברך שהחינו?
- 7 תירוצים למה אין חיוב לישא אשה מגיל בר מצוה?
- 5 תירוצים למה רב כהנא נענש שנשא כהנת והלא היה ת"ח?
- 10 טעמים למה חתן מתענה ערב חופתו?
- 8 טעמים למה החתן מכסה פני הכלה? 6 טעמים למה צריך לעמוד בחופה? 5 יישובים למה מברכים על צד השלילי ואסר הארוסות?
- 6 טעמים למה החתן אינו מברך בעצמו ברכת אירוסין?
- 5 טעמים למה נהגו לקדש דוקא בטבעת?
- 3 טעמים למה החתן מוסר הכתובה בפני עדים?
- 6 טעמים למה רבינו גרשום גזר לא לישא ב' נשים?
- 4 טעמים למה נהגו לקדש דוקא בלשון "הרי את מקודשת לי"?
- 3 תירוצים למה החתן משקה בעצמו לכלה בפיה?
- 12 טעמים למה החתן משבר כוס זכוכית דוקא?
- 7 תירוצים היאך מותר לשקר שהכלה נאה וחסודה?
- 9 תירוצים היאך מרבים בשבח חתן והלא שמא יבואו לידי גנותו?
- 11 תירוצים על מה סומכים שלא מבטלים ת"ת לשמח חתן וכלה?
- 5 תירוצים למה התורה פטרה אשה מפריה ורביה?
- 3 תירוצים היאך העוסק בתורה פטור לישא אשה הרי מבטלין למצוה שלא נעשית על ידי אחרים? ועוד ועוד...

מי שצריך לאבותינו הקדושים הוא יברך וישמור

וירומם ויצלילו את ידיו את היקרים הזשוכים

והנעימים אוהבי התורה ולומדיה

מר גדעון זיסים הי"ו ומר אהרן זיסים הי"ו

הקב"ה יצילם ולכל משפוחתם ולכל ישראל

מכל נגע ומזלה לאורך ימים ושנות זייתם, אושר ועושר

וכבוד בבריאות ושמחה ושובע שמוחות וכל טוב לעד.

בכלל הברכות ידיו את היקר שכלובי זיסים הי"ו.

עץ זייתים היא למזוזיקים בה ותומכיה מאושר

העלון יו"ל ומוקדש לע"ז הוריהם היקרים:

סאלם אליה בן מסעודה ז"ל

זוריה בת זורגיה ע"ה

ולע"ז אזיהם היקר זיסים בן זוריה ז"ל

ת. ז. צ. ב. ה.